

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

באר הגושה

ק"ד מגן אברהם נ"י

אורח חיים כג כד ציצית

מ"ז מגן דוד

ה. נ"י נדרים (ה) (1) מהיאל דברכות [טס]: ו. הר"ש פהלות ציצית (ה"ק סימן ט): כד א. מנחות מ"א [ע"א. מדרש ה"ק רמ] פקמה. סמ"ג עין ט: ג. טור [מדרש ומ"ג טס]: ט. טור: ג. נ"י סימן ט' ד"ה ומחין] וכאם נמוקי יוסף [ה"ק, י"ג, ד"ה ונהגו] כסם הרמב"ם: ג. טור: ד. הנהגות מיימוני פ"ק ג' [ציצית אוח ט] כסם שומר טוב [פלהס, טונבר לה אוח ט] והמדרש כסוף פ"ק ג' דקוסה [ומ] שם: ה. ארכות חיים הלכות ציצית סימן ג' כסם רב משא גאון ונכנס רב נטרולי גאון, מצוות גאון מורס ומעבר סימן ג' [1]: ו. סמ"ק [סימן טס] ורבינו יונה [ספר היראה מסודות אשכל עמוד קסח] ורבי"ש [סימן טס] כסם רבו ר' פ"ק טס [והמהיה סימן טס]: ז. טור כסם בעל העיטור [ציצית שער ג ח"ג]: ח. הר"ם מייקנט טוף פקעת שלח לך: ט. כן שמע הר"י [סוף ד"ה טס]: י. מנחות מ"ג [עין ט]: כ. שם בנמחל:

גופו. (ו) וכן משמע סימן י' סעיף ו', ע"ש וצ"י א, ה' ד"ה והרמב"ם. ועיין סוכה דף ל"ג [ע"א]. ובתוספות ברכות דף י"ח [ע"א ד"ה למחין] כמנו ח"ל טלית של ממים, יש לקשרם ולהדקס מוך הכנף, אס הם חייבים ציצית הרי יש להם ציצית, ואס לאו הרי הם מכוסין, עכ"ל. משמע דאף על פי שהם קשורים, לא נחבטל מנזח ציצית. אפשר דשקושר צ' זה צוה שאני: ב שנוהגים. משמע במקום שאין נוהגין להסירם, אין קפידא אס הכתמים לוצהים ציצית. ולרין עיין דהרי ציורה דעה סימן שני"א [סעיף ג] כחצ שמשמין ציצית בעלית של ממים, ואפילו הכי פסק כאן, דאקור ליכנס לצית הקצרות, או לר' אמות של מת ציצית, והיינו כסברא הראשונה שכמז הר"ש [ה"ק ציצית סימן ט], ולמה כמז כאן צהיפוך. ויש לחלק, אכל אין לו עיקר פוסקים, וצ"ע: כד יורה לעשות טלית נאה, משום זה אלי ואנוהו (גמרא שם קלג, ב): א. לאחוז הציצית. זין קמילה לזרת, (סדר ברכות לרבי מיכל מאלרשטיק דף ו, ב). כשיגיע לפרשת ציצית, יקחס גם ציד ימין, וצ"ע כסם, ויהיו צידו עד שגיע לנאמנים ונאמדים לעד, ולא ישק הציצית, ויכירס מידו, (כחצי האר"י פ"ג ע"ן ח"ס שער ק"ש פ"ק ט): ד. הדיורות. פירוט לסיפורות, (רקנטי סוף פרשט שלח). ג גדול. כחוב צוזה פרשט שלח לך עמוד מל"ב [רע"א מהימנא קעה, ט] הקורא קריאה שמע בלא ציצית, מעיד עדות שקר בעלמא:

ה. הנכנס תוך ארבע אמות א של מת או של קבר רינו בכנס לבית הקברות: ב במקום ב שנוהגים להסיר ציצית משלית המת בבית י אם הכתמים לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום (ו) לועז לרש: סימן כד הנהגת לבישת הציצית ושכרה ועושה. וכו ששה סעיפים: א. אם אין אדם לובש שלית בת ארבע בנפות אינו חייב בציצית וטוב ב [א] ונכון להיות כל אדם וזוהר ללבוש שלית קמן כל היום (ב) כדי שיוכור המצות (א*) בכל רגע [א] ויעל כן יש בו חמשה קשרים כנגד חמשה חומשי תורה א וארבעה בנפים שבכל צד שיפנה יוכור [א] [ב] ונכון ללבושו על המלבושים [א] י לפחות יוחר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה: ב. מצוה א לאחוז הציצית (א) ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע רמו לדבר [דברים, ה] והיו הדברים האלה וגו' על לבבך: ג. טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך: ד. יש נוהגים להסתכל בציציות כשמגיעים לוראיתם אותו: וליתן אותם (ב) על העינים ומנהג יפה הוא וחיובי מצוה: הנה (ב) גם נוהגים קלם לנשק הציצית בשעה שרואה צס והכל הוא מצוה מזה: ה. כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמו ב (א) להיות ע ונס יש בהם י"ז חומים ועשרה קשרים עולים כ"ו בשם התויה: ו. ג [ט] גדול עונש המבטל מצות ציצית [א] ועליו נאמר [איוב לה, יג] לאחוז בכנפות הארץ וגו': (ז) (ח) [א] וזוהר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה:

הטור מורה על זה, שלא הזכיר רק ציצית ולא טלית. וגראה כונת הטור, דממילא נדע גם בציציתין כן, דמאי שנה, והלא בחוספמח ג"כ לא הזכיר רק ציצית לכוונה זו, והיא קודמת למצות תפילין. ומ"ח ז"ל [ב"מ] הציא כסם רש"ל [במדועו לעור], שכח על דברי הטור, שאין נוהגין כן. וגראה דזה הוא משום דקפידא ליה להמסופות צפרק לולב ועצרה וסיה מו, א ד"ה העשה וכו' מנחן מוספים צפיטות שלח לצרך, לא על ציצית ולא על תפילין, וספק ברכות להקל, אלא דנראה דגם כללים חדשים לא יבדק, כדמזו המוספות לשם על שם רצ שריא גאון, דלא סמכין על ההיא דהרואה, דמנכך על כלים חדשים, מדמסקין צפרק בכל מערבין [עיוניו מ, ג] דבעינן מידי דלמי מומן לומן, אלא דקשה מפדיון הכן, עכ"ל. וכבר נפקק הלכה פסוקה לקמן [סימן רב סעיף ג] דמנכרין על כלים חדשים, מטעם שכתב צ"י [שם ד"ה כמזו המוספות צפרק] כסם מרומת הדסן [סימן ט], דהו כמו מומן לומן. ומ"מ דצין ציצית זין בתפילין, יש לצרך צעטם ראשונה שמנכך עליהם שהמינו, כמו שכמז רמ"א ציורה דעה סימן כ"ח [סעיף ג] לענין כיסוי הדס, ומינה לכל מצוה שאדם עושה צעטם ראשון מנכך שהמינו. כן נראה לך:

ערך לחם למהריק"ש

כד סעיף ג על העינים. ונס נוהגים לנשק:

ביאור הגר"א

[1] וסעיף ג הנכנס כו'. גמרא שם [ברכות יח, א] החם תוך כו', דאמר מר כו', ומקאמר החם כו', משמע דארבע אמות של קברות אסור ג"כ. ועיין מ"א סימן מ"ה ס"ק א': [1] וסעיף ד' במקום כו'. מנחות מ"א א', בההיא שעתא כו'. וכתבו תוספות בבבא בתרא ע"ד א' נ"ה פסקין, ובפסחים מ' ב' נ"ה אבל, ובנדה ס"א ב' נ"ה אבל, דמכאן ראייה דיש ציצית למתים. וכן הוא במדרש [ספרי ושא, שלח טו, ל"ג]. ודחקו למצוא טעם ולמנהגם שהיו מסירין, עיין שם ושם. וכתבו ואע"ג דאמרין בריש פרק ג' דברכות שם ויה אן דליה כו', אע"ג דיש להן ציצית, מ"מ איכא ליעג לרש הוואל שהן פטורין מן המצות, כמו שכתוב בפרק ב' דשבת למ"ד א', וכן כתב הר"ש במנחות שם [ה"ק, ציצית סימן ט]. וכתב ויש מפרשים ההוא שעתא כשמוליכין אותו לקבר רמין ליה משום דאיכא ליעג לרש, שהמכתפין אותו יש להם ציצית, והוא אין לו. וכשמשימין אותו בקבר אז מסירין אותו. וכן כתב בטור יורה דעה סימן שני"א בשם הר"ה [בפני המאור פוער קס טו, א ד"ה אבא שאלו], ועל פי זה כתב כאן השו"ע במקום כו'. ודבריו צ"ע, חדא דלא קיימא לן כהאי פירוט, כמו שכתב בטור שם בשם הרמב"ן [נרות האדם, עין ההוצאה] דאין בזה שום ספק, אלא קוביין בטלית ליש כו' בציצית. וכן פסק בשו"ע שם [סעיף ב]. ועוד דלהאי פירוט אם יש ציצית למתים, אז אין איסור בציצית. ולמנהגינו אין איסור כלל, וטוטר לכל הנוכר ליש וכן כתב מ"א [סיף ב]:

צינים לרמ"א

כד (א*) דרכי משה טוף הסימן [1]:

עשרת זקנים

כד א וארבעה כנפים שבכל צד שיפנה וכו'. הנה על זה, פירוט ד' כנפות נגד פנות עולם. תכלת דומה לים, ים ולקייט, וקייט לכסא הכבוד, וזה הוא כוסיא דדיין ביה דיני נפשות, וזה הוא רצונה דאב לוקח ביה ברא. כן כתב הוהר בשופט שלח לך [קס"ה, ב]. לפי זה צריך לומר להחזיק בציצית כפתח חתה הבית, להורות על עיקר המצוה שהיא פתיל תכלת. בכל עת יהיו בגדיך לבנים [קל"ט, ט], וזו מצות ציצית, והוהיה בה וזכה ורואה פני השכינה. ע"ש [וכ"פ ד"ה ציצית]:

הגהות רעק"א
כספיק וקרקע יזמר מכדי ענינה לא מהני לקטור טוט דהוי תפסה ולא מן העשו עי"ש. ועיין בהראש"י כהלכות מפרים (פרק ד הלכה ג) כיון דהאגד פסול וצריך להחזיר מקרי גרוע משמע דסבחו כדכרי מני"א:
כד א (א) וסעיף ב' ונכון להיות כל אדם וכו'. עיין מוספות פקחים ק"יג [עין ד"ה ואין: ב] (א) ונכון ללבושו על המלבושים. עיין לעיל סימן מ' במגילת ס"ק י"ג:
ועיין תוספות פרק ע"ב פסחים סימן ט. וכן כתב הר"ש במנחות שם [ה"ק, ציצית סימן ט]. וכתב ויש מפרשים ההוא שעתא כשמוליכין אותו לקבר רמין ליה משום דאיכא ליעג לרש, שהמכתפין אותו יש להם ציצית, והוא אין לו. וכשמשימין אותו בקבר אז מסירין אותו. וכן כתב בטור יורה דעה סימן שני"א בשם הר"ה [בפני המאור פוער קס טו, א ד"ה אבא שאלו], ועל פי זה כתב כאן השו"ע במקום כו'. ודבריו צ"ע, חדא דלא קיימא לן כהאי פירוט, כמו שכתב בטור שם בשם הרמב"ן [נרות האדם, עין ההוצאה] דאין בזה שום ספק, אלא קוביין בטלית ליש כו' בציצית. וכן פסק בשו"ע שם [סעיף ב]. ועוד דלהאי פירוט אם יש ציצית למתים, אז אין איסור בציצית. ולמנהגינו אין איסור כלל, וטוטר לכל הנוכר ליש וכן כתב מ"א [סיף ב]:

כד [א] וסעיף א' ונכון כו'. שם [מנחות מא, א] הכי קאמר שצדקי כו'. ובסוף פרק קמא דמוטה י"ד א', מפני מה נתאוה כו'. ועיין תוספות פרק ע"ב פסחים ק"יג ב' ד"ה ואין כו', א גמי כו', וכן כתב הרב רבינו יונה בספר היראה [מהרר"א אשכול עמוד קסב] וזה לשונו שם ויהיה לו שלית קטן וילבשו מתחת למרוו, כי עיקר מצות ציצית ללבושו חמדי, כי לזכרון המצות נתנו, ולמען לא יחזר אדם אחר שרירות לבו ואחר מראה עיניו כו'. וצונו לומר כמו שכתוב [במדבר טו, לט] וראיתם כו', ולא תחזרו כו': [ב] כרי כו'. כמו שכתוב במנחות מ"ג ב' וראיתם כו', ראייה מביאה לידי זכירה כו': [ג] ועל כן יש כו'. טור: [ד] ונכון כו'. כמו שכתוב לעיל סימן ח' סעיף י"א: [ה] לפחות כו'. רמב"ם [ציצית ג, א] וטור. ואע"ג דרמינא אין צריך. ועיין תוספות דברכות י"ד ב' ד"ה ומנין כו'. ועיין זוהר חלק ג' [במדבר] חלק ג' [במדבר] ק"ש. תהילים [ה] כל עצמותי תאמרנה כו', אמר דוד לפני הקב"ה אני אשבחך בכל אבריי ומקיים בהם מצות כו', בחוה אני משים הציצית נגד הלב כל זמן שאני קורא קריאת שמע שנאמר [דברים יח, ו] והיו הדברים האלה כו' על לבבך כו'. יד שמאלית בה אני קושר תפילין של יד, ובה אני אוזו הציצית בזמן ק"ש. ובמדרש סוף פרק ג' דסוכה [וינו השטן] בשם הירושלמי [א סוף דבר כו', כמו שכתבתי לעיל סימן ח' סעיף ד' [סיף י"ז ס"ק ז]: [1] וסעיף ג' שוב כו'. כמו שכתוב [במדבר טו, לט] וראיתם כו'. וכמו שכתוב בפסיקתא שם [והנכר לעיל ס"ק ח] בעיני וראיתם אותו: [ח] וסעיף ד' יש כו'. כנזכר לעיל [סיף ז]. ולכן נקרא ציצית כמו שכתוב [שיר השירים א, ט] מצין כו'. וכן הוא ברעיא מהימנא [זוהר] חלק ג' [במדבר] ק"ש א' ע"ש. וכמו שכתוב בסוף פרק ג' דראש השנה [כ"ט א] אלא בזמן שישיראל מסתכלים כו': [ט] וסעיף ז' גדיל כו'. [מנחות] מ"ג ב', מ"ד א', ברכות מ"ז ב', טוטה כ"ב א', שבת ל"ב ב', פסחים ק"יג ב': [י] ועיין כו'. ספרי פרשת שלח [במדבר פיסקא קטז] וכל המבטל מצות ציצית עליו כו': [יא] זוהר. [מנחות] מ"ג ב':

וּבְשִׁבְעָה²⁶, וְזֶה בְּרֵאוֹתְכֶם הַצִּיצִית שֶׁהוּא
פְּחוֹתֶם הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדֵי²⁷. וּבִזְהָ²⁸ תַּחְדְּלוּ
מִתּוֹר אַחֲרֵי לְבַבְכֶם – לְהַשִּׁיג שְׁרִירוֹת
לְבַבְכֶם בְּעֵשֶׂר וּכְבוֹד אֶפְלוּ בְּגוֹל, וְאַחֲרֵי
עֵינֵיכֶם – לְהַשִּׁיג תְּאוֹת שְׁנַתְתֶּם עֵינֵיכֶם
בְּהֵן²⁹. אֲשֶׁר אַתֶּם זְנִים אַחֲרֵיהֶם. מְטִים

הוֹעִילָה תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל בְּעֵנִין הַמְּרַגְלִים,
כְּאָמְרוּ "וּתְשׁוּבוּ וּתְכַפּוּ לְפָנַי ה', וְלֹא
שָׁמַע ה' בְּקוֹלְכֶם"²⁴ (דברים א, מה).
(לט) וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת
ה'. תִּזְכְּרוּ שְׂאֵתֶם עֲבָדִים לְאֵל
יִתְבָּרַךְ²⁵, שֶׁקִּבַּלְתֶּם מִצְוֹתָיו בְּאֶלֶה

ואמר החכם

אלא מיתה ממרקת... ולא שבו אפילו אחר כך
אלא מיראת עונש, ולכן לא הספיקה התשובה
(עכ"ל). בנקודה זאת של חילול השם, מוסברת
סמיכות הפרשיות בין דין "את ה' הוא מגדף"
ובין פרשת המרגלים אשר קדמה לפרקנו.

לט

25. שלא כפירוש רש"י, שראיית הציצית מזכירה
את המספר 613, שהוא גימטריא של תרי"ג
מצוות. רבינו מפרש שהכוונה למעמד ההיסטורי
של קבלת התורה באלה ובשבועה, שהוא דבר
שכל אחד למד וידע אותו (עקב מצות "והגדת
לבנך" ו"למען תזכור את יום צאתך מארץ
מצרים", ו"יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך
בחורב"). על זה מוסב "וזכרתם", שהרי זכירה
נופלת על דבר שפעם ידעו. 26. כריתת
הברית בסוף פרשת משפטים (כד, א-יא), ואח"כ
"אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות
את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר
כרת אתם בחורב" (דברים כח, ט). ומפרש
רש"י (ד"ה לכרות את בני ישראל): 'שיקבלו
עליהם את התורה באלה ובשבועה'. 27. השוה
מהר"ל בנתיבות עולם נתיב העבודה פרק ח:
וזאת המצוה, היא פרשת ציצית, מיוחדת מה
שיש בה קבלת עול מלכות שמים ביותר...
28. שתזכרו שאתם עבדי ה', ושכל מה שיש לך,
מאתו יתברך הוא. לכן אין לחמוד את מה שיש
לזולת, כי את הכל חילק יפה בעתו (והשוה
דברי ראב"ע בסוגית "לא תחמוד"). 29. שלא
כפירוש המקובל (ברש"י ואבן עזרא כאן)
'שהעין רואה והלב חומד' (ולפי זה היה צריך

(ולא תשובה מיראה) שתשובתו כן מתקבלת,
אפילו לפני מיתה ולפני יסורים ממרקים. וכן
מצינו במאירי ליומא פו, א שמבאר שהגדר של
תשובה מאהבה היא תשובה שאדם הוא
המתעורר אליה בלא כל גורם או סיבה של יראה
ויסורים שהביאו אותו לידי כך. וכן מצינו
במנחת חינוך סוף מצוה ססד: הא דתשובה
לחוד אינו מועיל בחמורות, היינו תשובה
מיראה, דאין זה תשובה גמורה. אבל תשובה
מאהבה דודונות נעשו לו כזכויות, א"כ אפילו
על החמורות מועיל (עכ"ל), ושם צויין דכן כתב
החיד"א בספר 'מדבר קדמות' אות ת' סי"ח
בשם מפרשים). וכן מצינו בדברי הגאון ר' יצחק
אלחנן ספקטור בהקדמתו ל'נחל יצחק', שכתב
שתשובה מאהבה מועילה גם על חילול השם.
ועיין במשך חכמה בהפטרה לפרשת וילך בענין
"שובה ישראל עד ה' אלקיך", שם מחדש
שאפילו על עבירה שיש עמה חילול השם,
תשובה מועילה, אם היא בדרגה כזאת שמגיעה
"עד ה' אלקיך" - ועד בכלל. זאת בזמן שה'
יושב בדין לבדו, דהיינו בעת חתימת גזר הדין
ביום הכיפורים, שאז הוא דן יחידי ללא פמליא
של מעלה, ולכן יכול למחול הוא על חילול
כבודו. ובענין זה יש לציין את פירושו של הר"ח
ביומא שם במאמר 'גדולה תשובה שמגעת עד
כסא הכבוד', שפירש שגדולה תשובה המכפרת
על עבירה אשר הגיעה עד כסא הכבוד. ונראה
שכוונתו לחילול השם, כנ"ל. 24. רבינו
לדברים שם ד"ה ולא שמע ה' בקולכם: מפני
חילול השם שעשו, שלא תספיק בו כל תשובה

(לג) ויקריבו אותו וגו' מקושש, למה נאמר עוד, והלא כבר נאמר: וימצאו איש מקושש⁸³, מה תלמוד לומר ויקריבו אותו מלמד שהתרו בו⁸⁴.

(לד) כי לא פורש מה יעשה לו, פרש"י: באיזו מיתה ימות. וא"ת לידייניניה בחנק דכל מיתה האמורה בתורה סתם היא בחנק⁸⁵, אלא י"ל מסופק היה משה אי ילפינן חלול חלול מעבודת כוכבים ויהיה גדון בסייף*, ולכך ויניחו אותו במשמר. ואם תאמר אליבא דרבי יהודה דאמר אינו נהרג עד שיודיעוהו בשעת התראה באיזו מיתה הוא נהרג⁸⁶, האיך דנוהו למיתה. אלא י"ל שמא התרו בו ד' מיתות והתיר עצמו למיתה בכולן⁸⁷.

(לה) ועשו להם ציצית, לא הניח הקב"ה⁸⁸ דבר בעולם שלא נתנו בו מצוה לישראל, יצא לחרוש לא תחרוש בשור וחמור⁸⁹, לזרוע לא תזרע כלאים⁹⁰, לקצור כי תקצור קצירך⁹¹, ללוש ראשית עריסותיכם⁹², שחט ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה⁹³, קן צפור שלח תשלח⁹⁴, בחיה ועוף ושפך את דמו וכסהו בעפר⁹⁵, נטע וערלתם ערלתו⁹⁶, ילדה זכר ימול בשר ערלתו⁹⁷, קבר את המת לא תתגודדו⁹⁸, מגלח לא תקיפו⁹⁹, בנה בית ועשית מעקה¹⁰⁰, וכתבתם על מזוזות¹⁰¹, נתכסה בטלית ועשו להם ציצית¹⁰². על ציצית הכנף, עם ציצית הכנף, דוגמא: על שדה הארץ¹⁰³, פי' עם ציצית הכנף שהוא לבן יתנו פתיל תכלת, וכן אמרו רבותינו¹⁰⁴.

(לט) וזכרתם את כל מצות ה', פירש"י: שמגין גימטריא ציצית ת"ר, וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג. ולפי ששלשת תיבות של ציצית חסרין יו"ד אחרונה נכתב: לציצית, שהלמ"ד ממלאה* גימטריא של שלשת התיבות של ציצית להיות כל אחת ואחת עולה תרי"ג. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, כשתראו מצותי תזכרו שאתם עבדי ולא תרגילו אחרי הלב והעין לעבור על מצותי.

(מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש לפי שכשגדון המקושש על שחלל שבת, אמרו ישראל: היאך נוכל לעמוד על שמירת

83 לעיל פסוק לב. 84 ספרי כאן. בס"ש מוסיפים: "ולא הועיל", ובספרי ליתא. 85 סנהדרין נב, ב. 86 שם ה, ב. 87 עיין ריב"א מה שמביא בשם הר"ר אפרים, והרמז הוא לסנהדרין עח, ב. זע"יין מפרשי רש"י. ובפענח רזא מביא גם כן כל הענין. 88 במדבר רבה יז, ז, מקור כל הפסקא. 89 דברים כב, ו. 90 שם ט. 91 שם כד, יט. 92 לעיל פסוק כ. 93 דברים יח, ג. 94 שם כב, ז. 95 ויקרא יז, יג. 96 שם יט, כג. 97 שם יב, ג. 98 דברים יד, א. 99 ויקרא יט, כז. 100 דברים כב, ח. 101 שם ז, ט. 102 להלן פסוק לח. 103 ויקרא כה, לא. 104 ספרי כאן.

דברי חכמים

בעה"ת, וכן כתב הרא"ש בשם "ושמעתי". והרא"ם מדחה תירוץ זה. ומה שנראה לו הוא שהמדרש הזה הוא אליבא דמאן דאמר יש אם למקרא ומכיון שהוא נקרא מלא כאילו כתוב ביו"ד. וכן הוא בגור אריה.

אות טו). בסייף, כן גם בריב"א המעתיק את לשון רבינו בשמו. אמנם פלא הוא שהרי עובד ע"ז בסקילה (סנהדרין נג, א). ובמושב זקנים מצאתי שכתוב מפורש: "ולדונו בסקילה". וכן הוא ברא"ם. שהלמ"ד ממלאה וכו', וכן הוא ברבותינו

אשה דחזרת, אבל צמת חוך לי פקע הכקדש עכ"ל, ושמתחי שכוונתי צמחתי האמת צכוונה דברי הרשב"א.

ע"ב בהר"ן ד"ה מדלג קתני כו' דהיינו אנשים וכו'. ק' לי דנימא בצמח דשחורי הראש דוקא קאמר למטע קרתתי ובעלי שיבה ומשי"ה לא אחר מצעלי שער דאזי לא היה ממוטע רק קרתתי ולא בעלי שיבה, ולי"ע.

דף ל"א ע"א מתני שאניו, נהנה לישראל כו'. כתב התו"ט יו"ל דוקא נקט אומה שלימה דאילו מחזירו. חנן בס"פ דלקמן דלא ימכור ופירש הר"צ גזירה שמה וקח כו' אבל אומה שלימה לא גזרו דא"ל לו שיפרוש מקולם כ"כ הרמב"ם. בפ"י מהי נדרים. בהשבעה כתבתי להקשות דמג"ל לדמות אומה שלימה. לאומה ישראל. הא י"ל דהטעם דלא גזרו הכא דכמו דמלינו בסוגיא. דבצ"מ דאסרו רבית ע"ג משום שלא ילמוד ממעשיו. ופירשו שם הא דשאר מו"מ שרי היינו דאפשר לעשות כן ג"כ עם ישראל אבל רבית דיהי עסקיו רק עם ע"ג חיישינן שילמד ממעשיו א"כ י"ל משי"ה ליג דא"כ יתעך לעשות כל עסקיו עם ע"ג ויש צד קלקול וחשש דילמוד ממעשיו אבל בצומה אחרת אין ראי' להמכר.

שם מתני לוקח ביתר. עיין לקמן דף מג ע"א.

בהר"ן ד"ה אחר שמואל והו"ל כשמואל. כשואל. ועיין בהר"ן פ"ק דמסכת ע"ז דף שלג ע"ב ולי"ע.

ע"ב גמרא מתני צזינא מילתא, אבל צזינא חריפה הוי הגאח לוקח לחוד וצזינא דרמי על אפייה הוי הגאח מוכר נחוד. וכל זה דוקא בשוה בשוה אבל בלוקח צמחם בכל ענין הוי הגאח לוקח ובלוקח צומח. בכל ענין הוי הגאח מוכר.

שם גמ' בכלוכה חייב. ע"י בהר"ן פ"ק דמס' ע"ז דף שלג ע"ב.

שם מתני גדולה מילה שדחה את הנגעים. אף דבקליה צברת טובר על ל"ה ועשה. שנת פרק ר"א דמילה. וכי חוסי שם הא דלא ילפינן מיניה בעלמא דעשה דוחה ל"ה ועשה. דמה למילה שכתרו עלי י"ג צריחות.

שם גדולה מילה שאלמלא היא לא צרא הקצ"ה עולמו, שנאמר אם לא צריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא במתי ואמרין לקמן גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא צריתי משמע דאם לא צריתי קאי אחרוויכו ענ מילה ועל התורה, והנה על התורה הפשט פשוט צריתי יום ולילה דכתיב צו והגית יומם ולילה, אבל על המילה אינה נהגת צלילה, ובחוס' יו"ע כ' דפסקיה לקרא, אם לא צריתי, אזי יומם ולילה חוקות ש"י לא שמת, דהיינו את הכל לא שמת, והוא דחוק, ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים (מאמר של"ב) שמילה חנונית הוא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבנו אז יהי' הדדי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עי"ש, א"כ מילה מצוה למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומלות, א"כ יש לומר דאם לא צריתי היינו ג"כ מילה דע"י"ז צל לשערי תורה להגות יומם ולילה.

ומומתק צד יתיר דברי הלבוש (סי' רס"ה) [דיש מתמימים למה יצרך האב להכניסו, הא המובל שלוחו, ושנחו של אדם כמותו, וכיון שהמובל מצרך על המילה מה לורך לאב לצרך להכניסו, הרי המילה היא צריתו של א"א, וי"מ דברכת להכניסו אינה כלל על המילה רק האב משבח ומצרך ל"י שמיים הכוא והלאה מוטל עליו עוד מלות אחרות הנגרות אחר המילה, והם שמתו לפדותו אם הוא צבור וללמדו תורה ולהשיאו אשה, עי"ש] ולהכניסו היינו על הגרירה ממלוח זו ללמוד תורה דזה נגרר מחוך המילה דחכה למול ערלת לבו להשכיל בתורה ומלות, וכיון דכתיב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הצרית יותר עליו, שזכו הגורם לבא לשערי התורה.

דף ל"ב ע"ב מתני אבל משאיל לו כו'. ואף דמלתא דפשיטא היא מ"מ אידי דתני רישא לא ישאילנו חני נמי סיפא אבל משאילנו. ולפי ה"ל איצט"י בגמרא דמותר להשאילו עבמה להכרות שהוא חשוב ויכבדו לו מאכל מפרשי דהו דקתני אבל משאילנו עבמה דבכ"ג מיידי והו חידוש שפיר.

דף ל"ד ע"ב לאפוקי אומני, ק"ל סוף סוף הא כשכונה מהכנר היינו כשאובלו הוי מתנה דלאומנה ונחן לו רשות להכלו

וא"כ כשעולו הוא מתנה לו, וברא"ש בפירושו אסבר לה דמיד כשכזמינו הוא נהנה שמכבדו, ולא זכיתי להבין דהא מתנה ג"כ [מתני] אלא דמה צרך דכוא לא אסר הגאח עליו רק שהכנר אסור עליו, ואם כן באומני. מה צרך שמכבדו דהוי הגאח הא רשאי הוא ליהנות ממנו, וצט"ח הגאח מוכר דהיינו כשאובלו כבר הוא לנו צמחה, וכי יאיר עיני. — בסוגיא זו. ע"י מ"ש לקי מ"ז ע"א.

דף ל"ה ע"א חיתובי א"ל השאלני, תמוה לי הא רצא אחר רק דמוכח דצא לאסור עליו אף צמחה דלאפוקי מאי חבו שייך בכנר דלא שייך ענין שאלה רק לאכלו (ואף השיך הגאח בעלמא בלא אכילה כגון לחמם צו דמנצעי צירושלמי שביצא הר"ן סוף סוגי' ל"ל כיון דאזינו מלוי כ"כ לא אסוק אדעתה' על זה) אבל הכא צפרתי וצנכסי ליכא בוכחה זו [דצח] לאסורו עליו בזמן שהוא פרתו לענין שלא להשאיל לו פרתו ונכסיו דאוסר עליו כ"ז שהוא פרתו ונכסיו אבל לא צמחה ולי"ע.

שם למשול מקבל יכול לומר דהיורא, קשה לי אמאי לא פשיט כן ממתני ערוכה צמטלה חזר שליח חנווני מעל כשולחא כרי דקודם אינו מעל וברא"ש הביא. כאן מתני זו ולי"ע. (וע"י חורטק"א משילה אות ע"י).

בהר"ן ד"ה מה וכו' וקי' לרצא דאסר. ק"ל הא רצא פשט רק מכה בוכחה דאילו ככרי עליך לאפוקי מאי וכדפי הר"ן לעיל חבו שייך בכנר דסתם הגאח כבר רק לאכילה וכמ"ש ברא"ש אבל הכא צפרה ובקורדוס ל"ש בוכחה זו דצא לאפוקי צמד שהפרה שלו אסור להשאילו ליהנות ממנה אם כן י"ל דרצא מודה צד דמותר צמות צמחה ולי"ע.

בהר"ן ד"ה דיקא נמי וכו' שאין צמחה שום וכו'. וכיוצא בזה כתובות 3 ע"ב.

ע"ב שהרי אדם מציא קרבן וכו' ע"י צ"ן. וקשה לי הא אלו הוי באפשרי דקטנה ילדה היינו מוקמי שיצא קרבן עבודה, ואף דקטנה נשואה ילדה מרשות אבי' וכמו דאמר'י בצ"ע על בניו הקטנים אף דצן אינו צרשות אציו או דמייירי צזינחה א"כ ה"נ כי מוקמי בשוטה אפשר לאוקמי צצחו גדולה ושוטה שאציה יצא קרבן ואפי' בעודה צרשות אציה משכחת לה שהיא נערה ואף דאין צין נערה לצוגרת רק ו' חדשים מ"מ משכחת בהפילה ולי"ע.

בהר"ן ד"ה ומלמדו מדרש דמלות וכו'. עיין ר"ה דף כה ע"א וצט"ח אכן שם ד"ה וצשופר.

ד"ה משמעות צמוך וכו' קטנה שחלה. עיין בסדרי עברה צחי למסכת גדה דף נב ע"ב ד"ה ודע דמסקינן.

תוד"ה איצט"א להו וכו'. ממתני' או מצרייתא. עיין לקמן דף עב ע"א צ"ן ד"ה ולענין.

דף ל"ז ע"א וחגי עלה אלא שפיגולן פיגול. עיין צ"ן וברא"ש דנדחקו צמח דלא פרכינן ממתניתין לחוד, ותמכני הא צפשוטו דמתני' יש לומר דבאמת אין פיגולו פיגול דנתקוני שדרתיך, אבל מ"מ כיון שהקרבן לא נעשה בהכשר דעבודה צמחשבת פיגול לא הוי עבודה והוי הקרבן פסול, וגדונה מה כח צ"ן צחולין ספ"ב דצשוחט צבמת חזירו נע"ז למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ אסורה צבכילה דמ"מ השחיטה לא הוי שחיטה להחירו, עכ"פ בקדשים דצעינן הקרבה צודאי הקרבן פסול, משי"ה חייבים לשלם, לזה לריך למפרך מצרייתא דקתני אלא שפיגולן פיגול דמשמע דהוי פיגול ממש לחייב עניו כרת ולי"ע.

שם שכן אדם מציא על אשתו שוטה כר"י. קשה לי הא מה דאמרין לעיל גבי יולדת שכן מציא על אשתו כר"י היינו כיון דחיוצי קרבן דאשה על צעלה מוקמי לקרא דזאת תורת היונדת לרבות אשתו שוטה וכמ"ש הר"ן שם אבל צחלצ דלא כתיב תורה ליכא רבויא וצמחה אין מציא על אשתו שוטה כיון דלריך דעת ולע"י.

דַּתְּכִלְתָּא: לט ויהון לְכוּן תְּכַלְתָּ: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצַת וְרֵאִיתֶם

רש"י

תכלת. נצט ירוק של חלזון:

אור החיים

שָׁהֶם עֲבָדֵי ה'. כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת ט', כְּבִלָּא דְעֵבְדָא תַּנָּן, עַד כָּאן. יִרְצָה בְּמֵאֲמַר וְהָיָה לָכֶם לְצִיצַת, לְצַד שֶׁהֶם עֲבָדִים לַה', וְהָעֵבֶד עוֹשֶׂה כְּבִלָּא. יְהִיָּה לָכֶם סִימָן זֶה, לְכַבֵּלָא דְעֵבְדָא ט'. וְאָמַר וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. פְּרוּשׁ, כְּשִׁיבִיטוּ בְּסִימָן עֲבֹדוֹתֶם, יִתְּנוּ לָב שְׂאִינִם בְּגִי חוּרִין. לְעֲשׂוֹת כַּחפְצָם בְּמֵאֲכָלָם בְּמִלְבוּשָׁם בְּדַבְּרוֹם וּבְכָל מַעֲשֵׂיהֶם. כְּעֵבֶד שְׂאִימַת רַבּוֹ עָלָיו, וְלַעֲמֹד בַּשָּׂעָה שֶׁהָאֲדוֹן מְצוּהָ לַעֲמֹד, וְלַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכּוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת. וְאָמַר וְלֹא תִתְּוֹרוּ וְגוֹמַר. פְּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהִנְגַּלָּה, הוּא דְבַר שֶׁהָעֵין חִפְצָה וְחוֹשֶׁקֶת בּוֹ. וּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ הִיא ט', צוּיֵי עֲשׂוֹת הַפֶּה

אף על פי כן ט', הִלְכֵן הוּא בְּנִמְצָא לְדוֹרוֹת כְּבִלָּא הַפֶּסֶק, מַה שְׂאִין כֵּן הַתְּכַלְתָּ ט'. לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצַת, אֵין יְדוּעַ מְכוֹן מֵאֲמַר זֶה שִׁיְהִיָּה לְצִיצַת. וְלְדַבְּרֵי הַתּוֹסְפוֹת שֶׁכְּתָבוּ בְּמִסְכַּת מְנַחוֹת דָּף מו בְּדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר שְׂאֵמַר שֶׁם זֶה לְשׁוֹנוֹ, גְּדוּל עֲנָשׁוֹ שֶׁל לָכֵן יוֹתֵר מֵעֲנָשׁוֹ שֶׁל תְּכַלְתָּ. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שְׂאֵמַר לְבִי עֲבָדִיו, לְאַחַד אָמַר הִבִּיא לִי חוֹתֶם שֶׁל טִיט, וְלְאַחַד אָמַר הִבִּיא לִי חוֹתֶם שֶׁל זֶהָב. וּפְשָׁעוֹ שְׁנִיָּהֶם וְלֹא הִבִּיאוּ. אֵיזָה מֵהֶם עֲנָשׁוֹ מְרַבָּה וְכוּלִי ט', כְּתָבוּ הַתּוֹסְפוֹת מַה שְׂמַדְמָה חוֹתֶם שֶׁל טִיט לְצִיצַת, שְׂכָף עוֹשִׂים לְעֲבָדִים ט'. וְהִצִּיצַת מֵעִיד עַל יִשְׂרָאֵל,

ישמח משה

שֵׁאמַר לְשֵׁנֵי עֲבָדִיו, לְאַחַד אָמַר, הִבֵּא לִי חוֹתֶם שֶׁל טִיט. וְלְאַחַד אָמַר, הִבֵּא לִי חוֹתֶם שֶׁל זֶהָב, וּפְשָׁעוֹ שְׁנִיָּהֶם וְלֹא הִבִּיאוּ, אֵיזָה מֵהֶן עוֹנָשׁוֹ מְרֻבָּה. הוּי אֹמַר זֶה שְׂאֵמַר לוֹ הִבֵּא לִי חוֹתֶם שֶׁל טִיט וְלֹא הִבִּיא". עג. רֵאָה תּוֹסְפוֹת (מְנַחוֹת מִג ע"ב ד"ה חוֹתֶם שֶׁל טִיט): "מַה שְׂמַדְמָה חוֹתֶם שֶׁל טִיט לְצִיצַת שֶׁכֵּן עוֹשִׂין לְעֲבָדִים וְהִצִּיצַת מֵעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶם עֲבָדֵי הַקֶּב"ה כְּדֹאִיתָא פֶּרֶק כִּמָּה אִשָּׁה (שֶׁבֶת דָּף נו ע"ב) כְּבִלָּא דְעֵבְדָא תַּנָּן". עד. נו ע"ב.

עה. רֵאָה רִש"י שֶׁבֶת נו ע"ב ד"ה אֵי כְּבִלָּא דְעֵבְדָא תַּנָּן: "חוֹתֶם שְׁעוֹשִׂין לְעֵבֶד בְּכִסּוֹתוֹ, לְסִימָן הוֹכַחָה שֶׁהוּא עֵבֶד, וְכֵהוּא קִתְּנֵי מִתְּנִיחִין דְּשַׁפְחָה לֹא תִצָּא בּוֹ".

עו. מֵהוּתָהּ שֶׁל מִצְוֹת מֶלֶךְ הוּא שִׁיְהִיָּה הַשְּׂכָל שׁוֹלֵט עַל הַלֵּב, וְזֶה אִמּוֹר בְּכָל מִצְוֹת שְׁבִתוֹרָה,

ע. לְמִרְוֹת שֶׁמֵּהִפְסוֹק אִפְשָׁר לְהִסִּיק שְׂכָל אַחַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, תְּכַלְתָּ אוֹ לָבֵן, אִפְשָׁר לְהִטִּילוֹ בְּצִיצַת וְלִצְאָת יָדֵי חוֹבֶת הַמִּצְוֹה, וְאֵין כּוֹוֹנַת הַכְּתוּבִים שְׁחוּט לָבֵן יִיעֲשֶׂה בְּכָל אֹפֶן, בְּתוֹסַפַּת חוּט הִצִּיצַת, אִלָּא דוּוֹקָא שְׁנִיָּהֶם בִּיחַד. עא. הִלְכֵן מִצְוֵי בְּכָל הַדּוֹרוֹת, שֶׁלֹּא כְּתַלְתָּ. וְדוּוֹקָא הַלָּבֵן מִצְוֵי לְדוֹרוֹת לֹלָא הַפֶּסֶק, אֲבָל הַתְּכַלְתָּ אֵינָה מִצְוִיָּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת. לְפִיכֵן הָעוֹבְדָה שְׂאֵין מִטִּילִים חוּט תְּכַלְתָּ הִיא כְּגַלֵּל שְׂבֵאוּפֵן מַעֲשֵׂי יֵשׁ תְּקוּפוֹת שְׂאֵין תְּכַלְתָּ, וּבִכֵּךְ נִשְׂאָר פֶּשֶׁט הַפֶּסֶק עַל מְקוֹמוֹ, שְׁעוֹשִׂים לָבֵן אוֹ תְּכַלְתָּ בְּצִיצַת וְיוֹצֵאִים יָדֵי חוֹבָה. כְּרֵאִשִׁית רַבָּה הִי זֶה: "וְעַכְשֵׁיו אֵין לָנוֹ אִלָּא לָבֵן שֶׁהַתְּכַלְתָּ נִגְנָז".

עב. רֵאָה מְנַחוֹת מִג ע"ב: "תְּנִיא, הִיָּךְ רַבִּי מֵאִיר אֹמַר, גְּדוּל עוֹנָשׁוֹ שֶׁל לָבֵן יוֹתֵר מֵעוֹנָשׁוֹ שֶׁל תְּכַלְתָּ, מִשָּׁל לְמָה הַדְּבַר דּוּמָה, לְמֶלֶךְ בֶּשֶׂר וְדָם

תשובה קפה

שיל"ת, יום שמחה וששון ליהודים תקע"ג לפ"ק.
 השם חכמה במוחות, ישיגוהו שובע שמחות, ואור
 צה וצחצחות, וינהלו על מי מנוחות, לה"ה אהובי
 כנפשי מחותני הרב הנאון המופלא ומופלג כש"ת
 מו"ה בונם נינם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני יום אתמול ביום התענית, ולהיות אמרותיו חביבים עלי אמרתי להשתעשע בהם היום יום שמחתינו ותהי לי למשיבת נפש. וע"ד אשר שדר לך חורפא ואיהו חוליא מתקן לחכי דברי תורתו, ואשר נתקשה להסוכרים דאף הן היו באותו הנס סברא דאורייתא היא (עי' תוס' מגילה ד' ע"א ד"ה שאף) לחייב נשים במצות עשה שהזמן גרמא, הא אבוהון דכולהון תפילין דילפינן כל התורה מהם לפטור מ"ע שהז"ג [קידושין ל"ד ע"א] ותפילין גופי' כתיב בהו סוף פרשת בא כי ביד חזקה וגו', והרי נשים היו באותו הנס ואפ"ה פטורין מתפילין, וא"כ הוא הדין כל מצות עשה שהזמן גרמא אף על פי שהיו באותו הנס יפטרו, אלו דברי פר"מ. והוא הדין דקשה נמי למה לי זכור ושמור בדבור אחד לחייב נשים [בקידוש היום, ברכות כ' ע"ב] תיפוק לי' דבדברות שניות תלה שבת ביציאת מצרים ואמרינן בפ' ערבי פסחים [ק"ז ע"ב] דצריך לומר בקידוש היום זכר ליציאת מצרים וכתבו תוס' שם [ד"ה למען] ד פר ר' כ בא"ת ב"ש - וג' ל, שהם בגמטריא ט"ל מלאכות שנאמרו בשבת זכר ליציאת מצרים ע"ש, ואם כן פשיטא דנשים חייבות שאף הן היו באותו הנס ולמה לי היקשא דזכור ושמור. וכן יש להקשות בפרק התכלת [מ"ג ע"א] דאמר ר' יהודה רמא תוטי אפרוזומא דאינשי ביתי, ומקשה הש"ס מדרמי שמע מינה ס"ל לילה זמן יציאת אם כן אמאי מברך בכל צפרא ע"ש, ומאי קושיא, דלמא לעולם ס"ל לילה לאו זמן יציאת והא דחייבות נשים בציצית משום שהן היו בנס יציאת מצרים וכתוב בציצית יציאת מצרים וכתב ב"י [סי' ח' ד"ה ומחזיר] בשם המדרש דבקריעת ים סוף הכריז גבריאלי שיקרעו המים שלפניהם בזכות יציאת שלפניהם, ושל אחריהם בזכות יציאת שלאחריהם, וא"כ כיון שהנשים היו באותו הנס יתחייבו בציצית אע"ג דלילה פטור מציצית:

והיינו לדבר הרשות דומיא להרצות מעות נגד נר חנוכה וכיסוי דם ברגל, אבל ליטול ממצוה אחת למצוה אחרת אין כאן ביזוי מצוה דהרי קיימ"ל מתירין מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר, והוא הדין וכ"ש כאן דמעלין בקודש, דמעיקרא לא הוי רק לגוי למצוה והשתא מצוה גופה ומברכים עליו ואומרים עליו ההלל, ואע"ג דמעיקרא הוי גוי למצוה דאורייתא והשתא מצוה דרבנן, מ"מ [הא] עדיף דהרי הסכים בים של שלמה [ביצה פ"ד] סי' ד' דגוי מצוה דרבנן בעלמא הוא. ואין לומר מ"מ אין בו היתר אכילה, זה אינו, לא מיבעי' להתוס' [סוכה ל"ה ע"א ד"ה לפי] וסייעתי' דהיתר אכילה אינו מזיק כי אם ביום ראשון ולא בחול המועד והכא בחה"מ קיימינן, אלא אפי' להרמב"ם דס"ל משום שאינו פרי וזה פסול אפילו בשאר הימים כמבואר בפוסקים, מ"מ הכא הוי שפיר פרי שהרי מותר באכילה לדבר מצוה לפי דברינו הנ"ל אם יזדמן שלא יהיה [לון] מה לאכול כיו"ט כלל כי אם אתרוג זה, מותר לאכול אעפ"י שהוקצה למצותו שאין בזה ביזוי מצוה וכן לכל דבר מצוה שאפשר שיצויה. ואין לומר א"כ ערלה ותרומה טמאה נמי חזי לחולי שיש בו סכנה, זה אינו, דמשו"ה לא נחשב היתר אכילה דהוי כמו דברים מרים שאינם ראויים לאכילה ומרפאים החולה, אבל נידון זה דמותר לכל דבר מצוה בעולם ה"ל שפיר היתר אכילה. [ובלאו הכי נמי יש לחלק קצת דהכא] דאתרוג גופיה ראוי ומותר רק הזמן אסרו עד שיעבור החג, ומבואר דאכילת היתר בשעה אסורה אינו גרוע כל כך כאכילת איסור ממש, אלא דיש לדחות זה וכן משמע מלשון תשו' שער אפרים [סי' ל"ח] ע"ש ואין להאריך, וכבר הארכתי בזה במקום אחר:

וביון שיותר לצאת בו ממילא מותר נמי לבעל האתרוג ליקח המעות מחיר האתרוג, אע"ג דאסור בהנאה, מ"מ הא לרוב הפוסקים חליפי איסורי הנאה מותרים, ואפילו להאוסרים להמחליף, מ"מ כולי עלמא מודים דלאו מדינא אסור אלא מקנסא כיון שהחליף והכא אנו אומרים לו זיל תן לו האתרוג וכיון שכבר לקחו זה למצוה מותר לזה ליקח דמיו, וגם יש לעיין גבי משך ואח"כ נתן המעות גבי יין נסך [ע"ז ע"א ע"א] ע"ש, ואי אפשר להאריך, רק רשמתי לזכרון דברים בעלמא בחול המועד של סוכות פה ק"ק דרעוניץ תקנ"ח לפ"ק:

אבל האמת יורה דרכו, דתפילין אינם מטעם יציאת מצרים לחוד כי הוא מחק אהבת אוהבים

משה"ק סופר

חת"ם

שו"ת האו"ח סימן קפה

סופר

שמג

לישא כל אחד חותם אהבת חברו על עצמו, וכדכתיב [שה"ש ח' - ו'] שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה, וכן כתב החסיד בעל חובת הלבבות [בפתיחה לשער היחוד], ולכן אחז"ל [ברכות ו' ע"א] הקב"ה מניח תפילין, ותפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו אהבת ה' את ישראל והני דידן מאי כתיב בהו אהבתינו את ה' וקבלת עול מלכותו ויחודו וכדכתיב בפרשת שמע ובפרשת והיה ושם לא נזכר יציאת מצרים כלל, אך הואיל וגם זה מעורר האהבה לזכור חסדו אשר עשה עמנו בצאתנו ממצרים, על כן לסניף בעלמא אמר בשעה שנכתוב אהבת ה' לנו על חותם לבנו נזכיר גם את זה ואיננו אלא סניף, והפטור מעיקור החותם לא נתחייב בסעיף מסעיפי המצוה שהוא יציאת מצרים אעפ"י שהי' באותו הנס, ולא שייך לחייב נשים שאף הם היו באותו הנס אלא בפסח חנוכה ופורים, וגם בסוכה לולי האזרח משום שכל עיקור המצוה לא נתקן אלא בשביל זה, אבל לא בתפילין וכן בציצית שעיקור המצוה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ועל דרך אגב נזכיר גם יציאת מצרים וקריעת ים סוף כנ"ל עפ"י המדרש, וכן שמירת שבת עיקרו זכרון למעשי בראשית וסעיף סעיפי' הם זכר ליציאת מצרים, ואלו היו נשים פטורות מן העיקור לא יתחייבו משום שהיו בני יציאת מצרים, וזה פשוט:

ומידי עברי בעיוני בספר שער המלך בענין זה ראיתי דברים שראוי לעורר עליהם. והנה בהלכות חמץ ומצה [פ"ו ה"א] מייתי קושיא מהר"ח אלפאנדרי בס' עץ חיים שהקשה, מאי מקשה ש"ס בסוכה [כ"ח ע"א] למה לי אזרח להוציא נשים תיפוק לי' מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות, ומאי קושיא, דלמא הו"א לחייבינהו משום שהיו באותו הנס דענני כבוד, ופר"מ הביאו בדבריו. ועל זה תירץ שער המלך דלא הוי מצי למימר הכי משום [ד]תנינח למ"ד ענני כבוד [שם י"א ע"ב] אבל למ"ד סוכות ממש מאי איכא למימר. ולכאורה דבריו תמוהים, מה בכך יהי' סוכות ממש או ענני כבוד, בין כך ובין כך היו גם נשים באותו הנס. ולא מצאתי פתר אלא עפ"י מ"ש הרוקח הובא בספר אלי' רבה רס"י תרכ"ה שבמלחמות סיחון ועוג ושאר מלחמות ישבו בסוכות, ר"ל חוץ לאהליהם כסוכת הלוחמים ביום קרב יע"ש, וא"כ לא שייכי בנשים דלאו בני כיבוש נינהו [כיבמות ס"ה ע"ב], וא"ש להך מאן דאמר דסוכות ממש הוה:

ובתירוץ השני כתב בשם מהר"ח אלפאנדרי הנ"ל דבירושלמי איתא שהם היו באותו סכנה, משמע דוקא [משום] במקום סכנה [חייבות] ולא משום נס דענני כבוד דלא הוה סכנה. וצ"ע קצת, כיון דסברא דאורייתא מנ"ל לחלק בין סכנה לנס, ולכאורה [י"ל] היא גופא נפקא לן ממצה וסוכה, מדמחייבינהו רחמנא במצה ופטרינהו מסוכה ש"מ לחלק בין סכנה לנס, ואין הכי נמי כדפריך למה לי אזרח להוציא נשים הוי מצי לשנויי דהו"א לחייבינהו משום שהיו באותו הנס דענני כבוד ולא הוה ידעינן לחלק בין נס לסכנה, אלא משום דהך שהן היו באותו הנס ממצה נפקא לן ע"כ עדיפא מיני' קאמר דה"ל סד"א למילף גז"ש ט"ו ט"ו ממצות:

ולפ"ז תינח למ"ד ענני כבוד היו א"כ שפיר מוכח מדחייבינהו במצה ופטרינהו מסוכה ש"מ לחלק בין סכנה לנס, ומשום הכי דקדק הירושלמי שאף הן היו באותו סכנה, משא"כ למ"ד סוכות ממש והיינו במלחמות סיחון ועוג כנ"ל שאין שייכות לנשים, בזה אין ראוי לחלק בין סכנה לנס, ואזלא ש"ס דילן כהך מ"ד ומשו"ה אמר שהן היו באותו הנס ולא באותו הסכנה דכל שהיו באותו הנס סגי:

ובן י"ל דעת רשב"ם [פסחים ק"ח ע"ב] שכתב שהן היו בעיקור הנס, והוקשה לו ממה דאיתא בירושלמי שהיו בספק דלהשמיד, י"ל בהיפוך, דש"ס דילן אזיל למ"ד ענני כבוד ממש א"כ מדחייבינהו במצות ופטרינהו מסוכות ש"מ לחלק בין שהי' להן זכר בעיקור הנס או שלא הי' להם שום זכר בעיקור הנס רק שגם הם היו באותו הנס, אבל הירושלמי איתא כאידך מ"ד דסוכות ממש היו ולדידי' ליכא לחלק, עיין וק"ל:

אמרתי אעלה בתמר לקיים איגרת הפורים הזאת להעלות איזה גרגרים אשר עלו במצודת רעיוני בימים הללו יומא דפוריא אינון. במס' ב"ב בסוגיא דתלוה וזבון [מ"ח ע"א] קאמר הש"ס כדפריך מיקריב אותו לרצונו שאני התם דניחא לי' דליהוי כפרה, וכדפריך מגיטין דחובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך [קאמר שאני התם] משום מצוה לשמוע דברי חכמים, ואילו לעיל גבי עולה לא אמר הכי משום דמצוה לקיים דברי תורה, ומה צורך לתלות בכפרה. וניחא לי' רמזו [ש"ס] מ"ש הרמב"ם ספ"ב מגירושין [ה"כ] דיצרו אנסי' וכיון שמכין אותו עד שתשש כח יצרו שוב גרש

ובזה יוכן מאמר חכמינו ז"ל ושבת קתו ששבת מביא גאולה עפ"י דברי האר"י ז"ל בפסוק כי גר יהיה זרעך שכל הגליות באים מחמת פגם הברית. ממילא שבת שמתקן זה הפגם מביא גאולה (*):

הגה"ה

(*) ואזכיר מענינא מה שתרצתי דברי הש"ך יו"ד [סי' קנ"ז סק"ג] שנסתפק באנס שאמר לו לעבור עבירה פלוגית ואם לאו אחתוך אבר אחד וסיים ונראה להקל. ותמוה דמפורש באו"ח סי' שכ"ח [סעי' י"ז] דעל סכנת אבר אין מחללין רק שבות. ונראה ליישב דהנה ראב"ע יומא פה: למד שפקוח נפש דוחה שבת ממילה שהיא אחר מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת קר"ח לכל גופו שדוחה שבת [פירש"י שהוא תיקון אבר אחד] וא"כ לכאורה אבר אחד נהי דקר"ח ליכא במה מצינו נלמוד שידחה שבת. אך באמת אין כל האברים שוים. ובזהר ח"ב צ"ב. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דכהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא כגונא דא שבת איהי כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב"י תליין וקיומא דשבת כקיומא דכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא עכ"ל זוה"ק. הנה מפורש דאבר הברית כולל כל הגוף וזה דוחה שבת. אבל אבר פרטי לא למדנו. וכן רמז ראב"ע גופ"י במה שאמר ומה מילה שהיא אחר ממאתים וארבעים ושמונה אברים ולמה לי' להאריך כל כך והיה לו לומר בקיצור. ולעולם ילמוד אדם לתלמידו דרך קצרה]. ומה מילה שהוא אבר אחד:

אך הפירוש כך ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שהוא אחד כלול מרמ"ח אברים דוחה שבת קר"ח כל גופו שהוא רמ"ח אברים בפועל. ובאבר הברית כלול רק כל "מקורין" דשייפי גופא אבל לא שייפי גופא ממש. וע"כ אין סכנת אבר אחד וזולת אבר הברית דוחה שבת. וא"כ נכונים דברי הש"ך שאם אנסו לעבור עבירה אחרת שאינה מצות שבת שפיר יש ללמוד ממילה דוחה שבת במה מצינו דכשם שתיקון אבר הברית הכולל כל הגוף דוחה שבת הכולל כל התורה. כמו כן אבר פרטי דוחה מצוה פרטית. וזה נכון וכוונת לקיים דברי זקני הש"ך ז"ל (א):

למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס' זרע קודש. וע"כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ"ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג"כ במוח. ובזוה"ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא כחומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכה וככל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון כמצרים מפגם הוצאת שז"ל כידוע ע"י שיעבוד ועבודה גופנית. כ"כ נעשה התיקון ע"י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. ומעתה יוכן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל ופסחים ב"ו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח"ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא ממש חטא שז"ל ר"ל]:

ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערכ בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבק]. ובזוה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג אכילה ובהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה:

הגהות וחידושים

נפשטות על פי דברי מהר"ק שורש קל"ג דזה חשיב מלאכה שאינה נריכה לגופה ולכונן הפוסקים זולת הרמב"ם פטור. ופשיטא דנסכנת אבר לא נחוש ליחידא. [סי' קל"ג א"ב]:

(2) ואף דש"ך סתמא אמר אם אנסו לעבור עבירה פלוגית ולא הוילא שנת מן הכלל. משמע שאף אם אנסו לחלל שנת מיקל נסכנת אבר. הנה באנסו לחלל שנת יש ליישב

האי דנאסרו חליפין בקונמות משום דכאילו פריש בהדיא הוא. ולא שייך האי טעמא במה שאיסורו מאיליו, דאי טעמא דקונמות משום דחלופין כגדולין, שייך ההוא טעמא נמי בשאר איסורין. ומשני הכי נמי. כלומר טעמא דקונמות הוא דאסור בחליפין כטעם גדולין שנאסר בכל מה שיבא לידו מכת הפרי. והוא הדין נמי לשאר איסורי הנאה. והאי דתני מוכרן וקדש, דוקא דיעבד, שאם עבר ונהנה בחליפיו נהנה, ומותר במעשה הנאותו, דהיינו שקנה האשה ומותר בה. אבל לכתחלה אסור לקדשה בחליפי איסורי הנאה. ובעיין לא אפשר. הילכך אם הדירו חבירו בפירות אסור בחלופיהן³², ואינו לוקה מספק, ואסור לקדש האשה או ליהנות בחליפי איסורי הנאה אעפ"י שאין תופסין דמיהן, ואם עבר וקדשה מקודשת. אבל בגדולין מסתברא שאינה מקודשת³³, דגדולין מלתא פשיטא היא דגוף הפרי הן, ולא אבעיא לן אלא טעמא דחלופין. ומה שנמצא³⁴ בספרי ה' ר' ם פרק ה' הרי גדוליהן וחלופיהן ספק, ודאי טעות סופר הוא. והלשון כך הוא, הרי אסור בגדוליהן וחלופיהן ספק, חרם. וסתמא חרמי שמים קאמר. ומשמע שלא יהנה בו, כחרם שאין נהנין בו, ואדם אוסר את שלו. מיהו אם עבר ונהנה אינו לוקה, דהואיל ולא אמר הנאסר כלום ליכא לאו דלא יחל. וכן כתב ה' ר' ם פרק ה' ³⁵. הרי את עלי. אסר עצמו בהנאת חבירו. ואם עבר לוקה דאיכא לאו דלא יחל. עולי בבל. שהם של כל ישראל, דהואיל ושל כל ישראל הם, כמו הפקר הם לגבי שאין אדם יכול לאסרן. פירש ר' בינו של מה שעולי בבל הפקירו הכל לכל ישראל. אבל דבר אותה העיר שלהם הוא, שהרי אין לאחרים חלק עמהם. ואם הוא מבני העיר יש לו חלק שם, ויכול לאסור הכל עליו. וה' ר' ם פירש בפירוש המשנה, עולי בבל אעפ"י שנבנה ונעשית ההוצאה מכלל ישראל ולכל אחד מהם בם חלק, החלק ההוא מעט מועיר, אין לחוש עליו. אבל דבר של אותה העיר לא ישתתפו בה כי אם אנשי המדינה, ויש באלו הדברים לכל אחד מהם חלק ראוי, ויהיה כל אחד מהם נהנה בחבירו בהשתמשו בקנין חבירו.

[דף מח ע"א] באר. שעשוי להשקות בהמת עולי רגלים. רחבת. שבעזרה. ספרים. ספרי תורה נביאים וכתובים, כדתני בבבא בתרא כופין בני העיר לקנות להם ספרי תורה נביאים וכתובים שכל אלו מבני העיר הם ואין לאחר חלק עמהם. ואיכא מאן דמקשה והיאך נאסרים לקרות בספרים, והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו³⁶. ולא קושיא היא, דלא שייך

31) גירסתינו: אלא ת"ש. 32) וכ"פ הרמב"ם פ"ה ה"טז. והר"ן פסק לקולא. 33) ר"ל שאין כאן אפילו ספק קדושין. ועיין בראב"ד פ"ה מה' נדרים ה"טז ושם בכ"מ. 34) וכן הגירסא בספרי הרמב"ם שבידינו. וכן היתה גירסת הראב"ד ברמב"ם. ולפי גירסת רבינו אין מקום להשגת הראב"ד. 35) ה"א. 36) וכן היא דעת הרשב"א, שאינו יכול לאסור הספרים, ול"ג במתניתין, "הספרים". והטעם משום דמצוות לאו ליהנות

פירוש רבינו אברהם מן ההר

צח

טעמא דמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטוה מאת השם, כמו שפירשנו באלו מותרין. אבל מצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי י"י ישרים משמחי לב. ומשום הכי אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים³⁷, מפני שהם משמחים לבו על כרחו. הילכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו. הילכך כשהדירו זה את זה או הדיר זה את זה אסור לקרות בספר האוסר, שהרי על כרחו מגעת לו הנאה מממונו. ואיכא מאן דמתרץ [נדאי בעי פטר נפשיה] בק"ש שחרית וערבית³⁸. ואיכא מאן דמתרץ דהואיל ויכול לצאת

וכית הכנסת. לרבי אליעזר עמידה שם ולא כניסה ויציאה לחודה, כדפרישנא בריש פרקין³⁹. לנשיא. בגמרא מפרש מאי קאמר. לזכות. פירוש אף שאין הנשיא שם קנה הנשיא, ולא צריך שיזכה בו אחר בשבילו, דאלים כחו שהוא רודה בעם ויש בו כח להיות נכסים אלו אצלו כהפקר. בהוזה. במה שהוא דרך. אמאי מתפר. דקס"ד דהכי קאמר מי שכתב ונתן חלקו לנשיא יהא אסור שם. תקנתו. שיהיו מותרין, יתן חלקו לנשיא אחר הנדר. דהא תנן⁴⁰ מת או שמכרו לאחר מותר. קנתרנין⁴¹. כעסנים ובעלי מריבה. לנשיא. ונמצא שאין להם כח לאסור, שאינו שלהם. כל מתנה. שאינה כענין זה שיהיה שלו ויוכל להקדישה. הילכך זו אינה מתנה ואביו אסור בה. לסתור. דהא קאמר והלה מותר בה. וקא תני מעשה שהיה אסור בה. הוכיח סופו. שלא גמר ונתן לאחר אלא כדי שיתן למודר. דהא קאמר בשעת מתנה ואינן לפניך. מדעתו. כלומר אם תרצה. וודאי גמר ונתן לאחר לעשות מה שירצה, ואם נתן למודר מותר בה. הכי גרסינן אבל אמר ליה ויבא אבא ויאכל מותר. כלומר הואיל ואמר ויבא בשעת המתנה משמע דוי"ו מוסיף על ענין ראשון אלא אפילו אמר יבא אבא. כלומר שאחר המתנה משמע, כלומר רצונך שי[אכל], דהא לא אמר וי"ו דמוסיף על ענין ראשון. וכן נראה שפירש הר"ם פרק ז'⁴²

פעודתו. שטרה והכין סעודה גדולה. מוכיח. שכשנתן לאחר הסעודה לא גמר ונתן אלא כדי שיבא האב ויאכל, דהא קאמר יבא אבא ויאכל. ואעפ"י שנתן לו בסתם, הואיל ואמר אחר המתנה יבא אבא ויאכל, הסעודה

ניתנו (הובאו דבריו בב"י טור יו"ד ס"ס רכז). ועיין בג"י מגילה כו ע"ב ד"ה ובוזה הדרך, ועיי"ש בבאר משה. ועיין תשובות התשב"ץ ח"ב סימן קסג. (37) מ"ק דף כא ע"א. (38) לעיל ח ע"א. (39) לעיל מו ע"ב ד"ה בשאין בה. (40) לעיל מו ע"א. (41) כגירסת הערוך. (42) ה"טו. ועיין מ"ש הר"ן בשם הרשב"א.

בית. ויש מקשים¹⁴⁹ היכי ילפי' מציצית לכל התורה, דילמא עשה דציצית שאני שהיא שקולה כנגד כל המצוות¹⁵⁰. וי"ל דהא לא חשיבה חומרא, דהא תנן¹⁵¹ הוי רץ למצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות וכו'¹⁵². לכתוב רחמנא גבי ציצית. פי' לגדילים תעשה לך, כיון דאית ביה הלכות ציצית, גדיל גדילים עשה גדיל ופתלהו מתוכו¹⁵³. כפירש"י כל¹⁵⁴ העלאה אשר רחמנא אפילו¹⁵⁵ מוכרי כסות. פרש"י שאין מתכוון להנאת חמום. והקשו עליו בתוס'¹⁵⁶ דא"כ היכי אמרי' קמ"ל דשרי, דהא סוגיין אף¹⁵⁷ לר' יהודה דאסר בהא משום דבר שאין מתכוון, כדאיתא בפרק כל שעה¹⁵⁸, ואפי' לר' שמעון דשרי התם, היינו לאו מהאי קרא דלא תלבש שרי¹⁵⁹, אלא משום דשרי בכל דבר שאין מתכוין כדאי' התם, לכן פריך כל העלאה אסר רחמנא, ואפילו מוכרי כסות שאין נהני' כלל אלא מצטערין¹⁶⁰, קמ"ל דשרי, אבל כשהוא נהנה אלא שאין מתכוין פלוגתא דר' שמעון ור' יהודה היא. ותייתי שעטנז¹⁶⁰ מהעלאה פי' לאו בגזירה שוה אלא שילמוד סתום מן המפורש¹⁶¹ וכבר¹⁶¹ הא

בלא מופנה למדין ואין משיבין. אצטריכי סלקא דעתך אמינא כדרכא דמי¹⁶² קמ"ל. ק"ל והא אפי' לפום הא סברא דרבא כלאים כציצית שרי, דהא קאמר צמר ופשתים פטרי בין במיננו בין שלא במיננו, ויש בכלל זה צמר, [לפשתים¹⁶³], ופשתים לצמר, ואדפרכי עלה, דהא תנא דבי ר' ישמעאל לית ליה דרבא, הא הוה עדיפא ליה למפרך. וי"ל דהשתא סבירא לך, דהכי קאמר, דצמר ופשתים פוטרים שלא במיננו, ובדבר שאינו כלאים כגון כלך ושיראים וסירקון, ולאפוקי שאר מינים שאין פוטרים שלא במינם כלל, ואעפ"י שאין בהם כלל¹⁶⁴. וי"מ¹⁶⁴ דהשתא ס"ד דהכי קאמר¹⁶⁵ דאצטריך עליה, משום דס"ד דאתי עשה ודחי לא תעשה כדרבא, ולא מיתורא דגדילין כדאמרינן לעיל, וכי פרכינן דתנא דבי ישמעאל לית ליה דרבא, אמרי' ס"ד דכי דייקינן דוקינא דרבא, דהרינן, דיתורא משום דגדילים הוא כדמעיקרא לעיל. ואין זה מחזור, דהשתא לא קיימינן עלה דמתני', אלא על לא תעשה גרידא דעלמא, והנכון כדאמרינן כשיטת רש"י ז"ל¹⁶⁶, ואפילו¹⁶⁶ צמר לפשתים ופשתים לצמר, ק"ל¹⁶⁷ הא ניחא צמר לפשתים, למצות תכלת שאי אפשר

כש"ר. 149 הרמב"ן (ג, ב) ד"ה הא בשם התוס'. 150 ברייתא מנחות (מג, ב). 151 אבות פ"ב מ"א [ושם והוי זהיר במצוה קלה]. 152 מקורו מהרמב"ן (וראה להלן ציון 271). 153 כדדרשינן ה, ב. 154 *כבדק"ס ציון 13. 155 *כבדק"ס סוף ציון 17. 156 בתוס' הרא"ש ותו"י, [וראה בערו"ג ביישוב דעת רש"י ובדק"ס בציון הנ"ל בארוכה]. 157 הלשון "אף" לר' יהודה, היינו לפי' ר"י הביאה רבינו לעיל ד"ה וגבי. דלפי' א' שם וכ"כ בתו"י כאן "רק" לר' יהודה קיימינן. 158 פסחים כו, ב. 159 ברשב"א ובמאירי נוסף: דאי מהאי קרא נפקא ליתו ליה התם. 160 וכ"פ התו"י ותוס' הרא"ש רמב"ן רשב"א ומאירי, ועוד כתב התו"י דיש דל"ג לה (ע"ש בדק"ס בציון הנ"ל בארוכה). 160* לפנינו: שעטנז שעטנז, וכנר' דג' רבינו שעטנז (פעם א') וכג' בדק"ס ראה שם ציון 39*. 161 רבינו בא ליישב בפירושו דלאו גז"ש (וכ"מ לגירסתו. ראה בציון הקודם) קושיית התוס' הרא"ש דלא הוי גז"ש מופנה, דבעינן שעטנז למידרש שוע טווי ונוז, [וכדאיתא להלן (ה, ב), וע"ש בתוס' ד"ה כולה דלפי דבריהם שם מיושב קושיא זו, אך רבינו שם לא ניחא ליה בפ"י התוס' שם ע"ש בציונים 8—230, והישר"י שם לא עמד על דברי רבינו כאן, ולכך נתקשה בדברי הרמב"ן שם,

דהם כדברי רבינו שם ודו"ק]. והתוס' הרא"ש כאן תירץ בשם רבינו מאיר, דר' ישמעאל לטעמיה דאית ליה מופנה מצד א' למדין ואין משיבין, ושעטנז דהעלאה מופנה, דשוע טווי ונוז בהעלאה אפשר ללמוד בק"ו מלבישה דנפיש הנאתה. [והנה מקור רבינו מאיר דרבי ישמעאל אית ליה מופנה מצד א' אין משיבין, כנראה דהיינו מש"ס גדה (כב, ב), ואולי לרבינו לא ניחא ליה בזה, דגריס בהך סוגיא דגדה, כדגרס התוס' גזיר (מת, ב) ד"ה ולאחותי. דלפי' לרבי ישמעאל במופנה מצד א' למדין ומשיבין]. והנה לפי' רבינו דלאו גז"ש מיושב נמי מה שהעיר המאירי, דהא אין אדם דן גז"ש מעצמו, וכ"כ המאירי שם בתי' ב' דלא הוי אלא גילוי מילתא, ובתי' א' תי' דידוע להם באותה מלה שיש גז"ש. 161* גר' דצ"ל: וכגון הא. 162* גר' דצ"ל כלפנינו: כדרבא דרבא רמי. 163* נוי' בכת"י. 164* צ"ל: כלאים (במקום: כלל). 164 ל"מ [וראה גי' ופי' שהובא בתו"י ה, א ד"ה אלן]. 165* כתי"ס אך בדפוסים: דהקו' (במקום דהכי קאמר), 166 דמבואר ברש"י דלמאי דקאמר הש"ס סד"א כדרבא לא ידעינן דציצית דוחה כלאים. 166* ע"פ הדפוסים, אך בכת"י, אפילו, וראה בדק"ס ציון 67. 167* ע"פ הכתי' וד"ר = קשיא לן,

מתוקינן ליה במקפיד, ואפשר דלגבי איסורא חששו שמא לא יקפיד ולפיכך אסורה לאחיו דספיקא דאורייתא הוא אבל לענין כתובה אין לה כלום, ולדבריו מתני' לרב אסי בשלא הכיר בה בשעת קידושין והכיר בה בסוף והקפיד ומת הא לא הכיר כלל צרתה חולצת ולא מתייבמת שמא לא יקפיד ועל דעת כן נמי קדש, וקשיא לי דהוה ליה למיתני בכיצד צרותיהן מתה בתו או נתגרשה או נמצאת איילונית ואח"כ מת אחיו אלא משמע אפי' לאחר מיתת אחיו צרתה מותרת וכך שנויה בתוספתא וכולן שנמצאו איילונית או שהיו נשואות לאחרים בין בחיי הבעל בין לאחר מיתת הבעל צרותיהן מותרות, ועוד אמר ר"ת ז"ל דלרבא נשואי איילונית לאו מקח טעות חשבינן להו כלל, וכן הלכה.

דף ג' ע"א. גמ' אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה. הקשה הרב אב ב"ד ז"ל בתו מנשואתו מגין לך, [אם] תאמר לא נפקא מכלל בת אשתו אם כן למה הוצרכו לרבות אחותו בת אביו, ותירץ משום דהתם מדכתיב אחותך בת אביך או בת אמך כי היכי דבת אמך לאו בת אביך בת אביך נמי לאו בת אמך, ובפרק כיצד (כ"ב ב) עיקרה.

ה"ג וכן בנוסחי עתיקי ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו דלאו משום קורבא הוא דאסירא ואידי דאיירי באיסור אחוה וכו'. וה"פ מעיקרא תנא אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו ואידי דאיירי באיסור אחוה תנא אחות אשה, כלומר ואקדמה מקמי אשת אחיו מאמו משום דבקדושי עצמו מקרבא ליה ודמיא טפי לקרובי עצמו, ותנא נמי אשת אחיו מאמו, אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא הוה ליה למתנייה בהדיהו דלאו משום קורבא הוא דאסירא שהרי אשת אחיו שהיה בעולמו קרובה מזו ומותרת ליבם, אלא אידי דאיירי באיסור אחוה תנא נמי הא דמ"מ משום קרובי אחוה אסירא והדר תנא כלתו, ורש"י ז"ל נמי גורס כן אלא שפירש ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו כלומר כיון דקרובין נקיט ואזיל וכלתו ואשת אחיו שלא היה בעולמו ואשת אחיו מאמו לאו משום קורבא דידיה אסירן ליה הוה בדין דניתני כלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו והוא הדין לאשת אחיו מאמו נמי דכלתו חמירא נמי והו"ל למינקט חומרי כיון דלא מצי למיתני קרובי, ולדבריו צ"ל אחות אשתו נמי כקרובי עצמו דמיא משום דבקדושי עצמו מקרבא ליה, ואינו מחוור, ויש גורסין מקמי אשת אחיו מאמו ומקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ע"ב. לרב ולרב אסי למעוטי מאי. איכא דקשיא ליה לרב ולרב אסי נמי נימא למעוטי דידהו לפי שאינן בצרת צרה ולא למעוטינהו מעיקר דינא, דאשכחן כה"ג מעוטה בריש מס' ב"ק (ה' א') מניינא דמתני' למעוטי דר' אושעיא דבנוקי ממונו מיירי בנוקי גופו לא קא מיירי, וניחא ליה דעדיפא מינה קאמר.

והא דאמרינן למעוטי צרת ממאנת וצרת מחזיר גרושתו, לומר שאינן פטורות מן החליצה אבל מן היבום איפשר שאינן מתייבמות ומיעוטה לדברי הכל הוא, והיינו דלא אקשינן למאן דאמר צרת ממאנת ומחזיר גרושתו אסורות ליתנינהו, לפי שלדברי הכל אינן פטורות מן החליצה ומן היבום אלא אסורות אותן להתייבם, ולי נראה דמיעוטה לחליצה לא צריך אלא מניינא לומר הני עושות צרותיהן כמותן ופטורות אותן לגמרי אבל ממאנת ומחזיר גרושתו אינן עושות צרותיהן כמותן אלא הן אסורות וצרותיהן מתייבמות, ולמאן דאית להו הני צרותיהן כמותן, מיעוטה לדרב ודרב אסי, וכולהו לית להו דהדדי.

לא גרסינן בברייתא צרות צרותיהן מגין וכו' כדכתיבא בתורת כהנים במקצת נוסחי ובירושלמי נמי גרסינן לה, אבל בגמרא דילן לא גרסינן לה, תדע דהא לקמן אפיסקא דמתני' הדר איבעיא להו בגמרא מגא הני מילי ואמר רב יהודה לצרור ורב אשי אמר סברא הוא וכו', וליתא נמי בכולהו נוסחי דווקי ולא בהלכות רבינו הגדול ז"ל.

דף ד' ע"א הא דאמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה דגרמינן מציצית. הקשו בתוספות מה לציצית שכן שקולה כנגד כל המצות, ולי נראה דלא דייקנן הכא בשכונ של מצות דהא לקמן דס"ד למימר שאני לאווי שבת דתמירי מסקינן דתנא גמר מיניהו ולא פריך, הכא נמי לא פרכינן, וכ"ש הוא דלאוי שבת לדינא חמירי ועשה דציצית לא חמיר אלא למתן שכרו ואי אתה יודע מתן שכונ של מצות.

גבי לא תלבש שעטנו גדילים תעשה לך דרשינן סמוכין להתיר כלאים בציצית, משום דאי ס"ד לומר לא תלבש שעטנו אף בגדילין למאי הלכתא אסמכינהו רחמנא לישתוק קרא מיניה ואנא ידענא, וגבי לא תחסום וכי ישבו אחים דרשינן סמוכים שלא תחסום נוהג ביבמה משום דאי להתיר חסימה ביבמה למה לי סמוכין דכיון דאמר רחמנא יבם אין שומעין לה.

והאי דאמרינן במשנה תורה דריש, ה"ה לכל התורה אי מופנה, אבל מוכח בתורה ליכא למימר אלא במשנה תורה דכולה תורה כחדא פרשתא דמיא, ומשמע דרבנן דרשי סמוכין אע"ג דלא מופנה ולא מוכח דהא לא תחסום וכי ישבו אחין לא מפנו ולא מוכחי, ואם תאמר מוכח הוא דאם כן ליכתביה רחמנא גבי איסור אשת אח, לאו מילתא היא דהא לא אשכחן בכל התורה דכתבה רחמנא לדוחה גבי המצוה דפסח ותמיד ומילה לאו גבי שבת כתיבי, וכן נמי בן עזאי דריש סמוכין דלא מופני ולא מוכחי, דמופנה ליכא דמיבעי לן למידרש ביה אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב כדאיתא בפ' ארבע מיתות, ומוכח ליכא אלא במשנה תורה, תדע דאי הוה מופנה ומוכח הא במוכח מודה בה ר' יהודה, חידושי הרמב"ן <זכרון יעקב> - יבמות, כתובות, סוטה, גיטין, קדושין, משפט החרם / משה בן נחמן (הרמב"ן) {עמוד 4} {26077} דפס מאתר אוצר החכמה

דלו תהיה לאשה בכל אשה משמע, דאורחיה דקרא הוא למנקט האי לישנא, ולא נקטה אלא לאשמועינן מדעתה, והא דנקטי במתניתין ובכל דוכתא אשה הראויה לו, אמסקנא דסוגיין סמכינן דקים להו דהאי עשה לא דחי לא תעשה, וסמכי ליה אלישנא דקרא, וכדפרישנא בריש פרקין⁶⁷. אבל הכא אי אמרה לא⁶⁸ בעינא מי איתיה לעשה כלל. פרש"י ז"ל⁶⁹, וכיון שכן מלמדן אותה שתאמר איני רוצה. ואינו נכון, חדא שכל עיקר התירוץ חסר מן הספר, ועוד אם מלמדן אותה לומר איני רוצה והיא אומרת רוצה אני מאי איכא למימר, ומאן פסקה לתנא שתשמע. ויש לומר בזו, דכיון דלדידיה איכא איסורא⁷⁰ כופין לה עד דאמרה לא בעינא⁷¹, וכי אמרה הכי מסתמא ניחא לה משום מצוה לשמוע דברי חכמים⁷². והנכון⁷³ דה"ק, דעשה כי האי כיון דקיל כולי האי שבידה לעקרו אינו בדין שידחה לא תעשה. ואם תאמר, והא סדין בציצית דאי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר או בטלית שאינה בת ציצית [ואפ"ה דחי. וי"ל, דהתם איתיה לעשה מיהא, אלא שהוא פוטר עצמו בטלית שאינה בת ציצית], וכי עביד הכי מיענש כדאמרין התם⁷⁴ במעשה דרב קטינא, אבל הכא כי אמרה לא בעינא עקרתיה לעשה לגמרי, דליתיה לעשה בעולם⁷⁵.

ר' אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה. פי', בשיטת רבי עקיבא דמתני'⁷⁶, ולאפוקי מדרבי עקיבא דברייתא, דאי לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי מסתייה דליתני נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס, למה ליה לאורוכי כולי האי, [אלא ודאי כדאמרן.

ממאי מדקתני סיפא⁷⁷ האונס חייב והמפתח

לשונו כאלמנה מגרושה, ולא אמר גם בזו אין לה עליו כלום. ותירצו⁵², דבגרושה שייך למנקט אין לה עליו כלום משום דלית בה משום חינא כדאיתא במכילתין⁵³, וכיון דלגרושין שתהא קלה בעיניו להוציאה ליכא למיחש כדפרכי'⁵⁴ בסמוך, נמצא שאין לה עליו כלום, אבל כאלמנה דאיכא למיחש בה משום חינא, אצטריך לפרושי טעמא יצא כסף קנסה בכתובתה.

[מ, א] ג"ה מהר ימהרנה לו לאשה לו מדעתו. ולא למימרא דנפק' לן מדכתיב לו, דהא גבי אונס נמי כתיב ולו תהיה לאשה, אלא דכיון דכתב רחמנא ימהרנה בדידיה תלא רחמנא, ולו מדעתו משמע⁵⁵. ואיכא נוסחי דגרסי מהר ימהרנה לו לאשה [מדעתו]⁵⁶, ולהאי נוסחא מימהרנה בלחוד דריש לה. והכל עולה לדרך אחד.

וליתי עשה ולידחי⁵⁷ לא תעשה, פרש"י ז"ל⁵⁸, וליתי עשה דולו תהיה לאשה, ולדחי לאו דלא יכא ממזרת. והקשו עליו⁵⁹ דהיכי דחי ליה, דהא איהו גופיה ממעיט ליה, דולו תהיה לאשה משמע אשה הראויה לו, כדתנינן במתניתין⁶⁰ וכדאמרין בכוליה פרקין. ויש שפירשו⁶¹, דקושיין אמאי דתנן או שמצא בה דבר ערוה, כלומר שזינתה תחתיו, דאית בה לאו דלא יוכל בעלה הראשון⁶² וגו' וכדאיתא בפ"ק דיבמות⁶³, דהא ראויה היתה לו כשכנסה דהיינו שעת הויה⁶⁴. ויש שתירצו⁶⁵, דלעולם אממזרת קיימין כדפי' רש"י ז"ל, ואף על גב דכתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו, אית לן לאוקמי בחייבי כריתות, אבל בחייבי לאוין לא, כיון דבכל מקום אתי עשה ודחי לא תעשה, ונימא דלו תהיה לאשה [אשה] הראויה שיש בה הויה קאמר. ורבינו הגדול ז"ל⁶⁶ תירץ,

ועי' בהפלאה ובערוך לנר למכות טו, א. 65 כ"כ בתוס' שם, ובחי' הרשב"א. 66 ברמב"ן שלפנינו ליתא תירוץ זה, וכן תירץ הרא"ה. 67 כט, ב ד"ה אקרי. 68 כג"י כ"מ וראשונים. לפנינו: דלא. 69 בד"ה מי. 70 צריך להוסיף: לדירה נמי איכא איסורא, וכ"ה ברא"ה, וכ"כ בתו"י ד"ה אי מיבמות פד, ב. 71 ברמב"ן ורשב"א הוסיפו דאנן סהדי דלא ניחא לה, וע"ע בפנ"י. 72 ראה ב"ב מת, א. 73 כ"כ בתוס' שם, רמב"ן רא"ה רשב"א ר"ן ועוד. 74 מנחות מ, א. 75 כ"כ בתוס' וראשונים הנ"ל, וע"ש. 76 לעיל לח, א. וכ"כ רש"י בד"ה בשיטת. 77 בכ"מ הגי': מדקתני האונס וכו', וכ"ה ברש"י ותוס', אבל לפנינו: מדקתני יתומה ר"א אומר, ועי' בשיטמ"ק מהרש"א והע' לדק"ס 32 באורך.

52 כן תירצו בתוס' שאנץ ותוספות רא"ש, ובתוס' שלפנינו כתבו בסגנון אחר. 53 ראה להלן צו, ב. 54 צ"ל: כדפרש"י. 55 כ"כ בתוס' סוד"ה מהר, והרשב"א בחידושו, וע"ע בשיטמ"ק בשם תלמידי רבנו יונה. 56 ע"פ ש"מ. וכע"ז גי' כ"ר: ימהרנה לו מדעתו. וע"ע בשו"ת מהרי"ק סי' קכט. 57 כג"י כ"מ וראשונים, ולפנינו: ניתי עשה ונדחי. 58 בד"ה עשה וד"ה ונדחה, בשו"ת לשון. 59 בתוס' ד"ה ניתי, וראשונים. 60 לט, א. 61 פי' זה הביאו הרמב"ן הרא"ה והרשב"א, ועי' בתוס' שדחו פי' זה. 62 דברים כד, ד. 63 יא, ב. 64 לדיעה זו משמע דאיכא להאי עשה גם אחרי הנשואין, וכ"כ הרמב"ן והרא"ה, אבל ברשב"א כ' בשם מרור דאיכא מצוה רק כביאה ראשונה.